

TEMA: Razvoj ljudskih prava kroz povijest

CILJ: Pregledom povijesti razvoja ljudskih prava usustaviti ranije stečena povijesna znanja, povezati ih s potrebama modernog društva, odgovorima na iste i mogućnostima bolje zaštite ljudskih prava

KLJUČNI POJMOVI: potrebe, prava, demokracija, građanstvo, Deklaracija nezavisnosti, Deklaracija o pravima čovjeka i građanina, Ustav RH, Opća deklaracija o ljudskim pravima, generacije ljudskih prava, područja ljudskih prava, kolektivna i individualna prava, posebno osjetljive grupe

Uvodni dio: Učenici metodom oluje ideja definiraju pojam ljudskih prava. Dobiveni pojmovi:

Neotuđivost; nasilje; žene; diskriminacija; sloboda; život; Židovi; ograničenje; sloboda; nasilje; manjine; muškarci; diktatorski režimi; borba; rat; zaštita; zakon; ravnopravnost; samostalnost; isticanje; različitosti; narušenost; društvenost; samoodređenje; privatnost; kapitalizam;

Glavni dio: Razgovor u krugu. Zašto su ljudi kroz povijest mijenjali politička uređenja svojih država? (Cilj je navesti učenike da zaključe kako se radi o procesu u kojem postoji potreba zaštite ljudskih prava; prava proizlaze iz potrebe; **ključne vrijednosti** koje leže u samoj srži ideje o ljudskim pravima su DOSTOJANSTVO i JEDNAKOST).

Osnovna načela: jednakost, odgovornost, tolerancija, solidarnost, sloboda, nediskriminacija

- Potičem učenike da se prisjete *najranijih i ostalih povijesnih propisa kojima se uređuju prava i dužnosti pojedinca* (vjerski/moralni – Tora, Biblija, Kur'an; pravni – Hamurabijev zakonik (17.-18.st.pr.Kr.), Zakonik 12 ploča, (rimsko običajno pravo kao standard i u srednjem vijeku), statuti srednjovjekovnih gradskih komuna, statut Dubrovačke Republike (1272.), Vinodolski zakonik, Velika povelja sloboda/Magna Carta Libertatum, Povelja o pravima/Bill of Rights (1689.), Deklaracija o neovisnosti, Deklaracija o pravima čovjeka i građanina (*Sloboda, jednakost, bratstvo=Liberté, Egalité, Fraternité*), UN-ova Opća deklaracija o ljudskim pravima (1948.), UN-ova Deklaracija o pravima djeteta (1959.)
- **Demos** (narod) + **kratos** (vladavina) = vladavina naroda Grčka, 5.st.pr.Kr. – (Periklo) - klasična demokracija (Tko je sve činio demos? Mnogo je skupina koje nisu mogle participirati...)
- **Današnje demokracije** Tko je **narod**? Kako narod vlada? (predstavničke demokracije)
- **Građanstvo** (kao *status* – pravna regulativa, posjedovanje prava; i kao *uloga* – aktivno građanstvo koje propituje političku vlast, praksu, potiče rasprave o problemima)

I. AKTIVNOST: Rad u skupinama (diferencirani zadatci)

Učenici podijeljeni u četiri grupe dobivaju preslike dokumenata koje trebaju analizirati: Deklaraciju nezavisnosti, Deklaraciju o pravima čovjeka i građanina, Ustav RH i Opću deklaraciju o ljudskim pravima. Američka deklaracija i Ustav RH su u skraćenoj verziji, a druga dva dokumenta u izvornom obliku. Svaka grupa dobiva pisane smjernice koje će joj pomoći u analizi dokumenta i popis generacija ljudskih prava.

Rad na tekstu (povijesnom izvoru); Zadatci za grupe:

- 1) Odredite povijesni okvir (*autore, vrijeme, mjesto i društvene okolnosti nastanka*)
- 2) Prepoznajte uzroke i direktan povod koji su rezultirali nastankom dokumenta
- 3) Utvrdite na koga se dokument odnosi/o, (*čija prava prepoznaje?*)
- 4) Navedite generacije ljudskih prava koje su obuhvaćene dokumentom (*vidi popis generacija ljudskih prava*)
- 5) Izdvojite područja ljudskih prava kojima se dokument bavi tako da navedete primjer/citat/članak (*područja prava su: građansko (uključuje prava na život, slobodu i sigurnost), političko (jednako pravo glasa, pravo da se bude biran bez diskriminacije po osnovi rase, spolne, nacionalne, vjerske pripadnosti i sl.), gospodarsko i socijalno (prava na primjeren životni standard, socijalnu i zdravstvenu zaštitu, pravo na rad, pravedne radne uvjete i sl.) i kulturno (prava na kulturni identitet, obrazovanje, informiranje, stvaranje, istraživanje i sl.)*)
- 6) Zaključite određuje li dokument kolektivna prava i individualna prava (u čemu je njihova razlika?)
- 7) Pronađite i nabrojite posebno osjetljive grupe čija su prava prepoznata i zaštićena (*prema Općoj deklaraciji UN-a posebno osjetljive grupe su: djeca i mladi, žene, lezbijke i homoseksualci, starije osobe, osobe s posebnim potrebama, bolesnici, migranti, izbjeglice, azilanti i osobe bez državljanstva, nacionalne, etničke, vjerske i jezične manjine i starosjedioci*)
- 8) Predložite grupe čija biste prava posebno zaštitili, a da ista nisu prepoznata u ovom dokumentu
- 9) Procijenite i obrazložite važnost i utjecaj ovog dokumenta

REFLEKSIJA AKTIVNOSTI: Izlaganje skupina

II. AKTIVNOST: Otok

Učenici/ice su podijeljeni u četiri grupe od kojih svaka ima isti zadatak: odrediti pravila koja se odnose na njihov zamišljeni život na pustom otoku. Trebaju zamisliti da su se našli na pustom otoku s kojeg ne mogu otići, odnosno na kojem namjeravaju ostati te smisliti i dogovoriti se oko 10 osnovnih pravila koja će im regulirati život na tom otoku. Pravila trebaju biti jasna.

OTOK – PRAVILA

I. grupa

1. Svaki dan druga grupa traži hranu za sljedeći dan.
2. Obavezan dolazak na sastanak o spašavanju.
3. Stražarenje po grupama i smijenama.
4. Na prvome mjestu nam je pomoć drugima.
5. Noću se ne udaljavamo jedni od drugih.
6. Žene pripremaju hranu i brinu se o kućanstvu.
7. Muškarci brinu o sigurnosti žene i djece.
8. Izbjegavati konflikte i sukobe.
9. Obveza podučavanja mladih o opstanku na otoku.
10. Poštivati sve ljude na otoku.
11. Paziti na održivost eko sustava na otoku.

II. grupa

10 pravila (kako preživjeti u prirodi)

1. Vlada demokracija.
2. Podjela zaduženja.
3. Svatko ima pravo na privatnost.
4. Racionalno konzumiranje hrane.
5. U slučaju povrede jene osobe, druge uskaču u pomoć!
6. U slučaju da prođe 10 godina ili više osobe suprotnih spolova će imati spolni odnos kako bi se stvorila civilizacija na otoku.
7. Djelimo sve što nađemo.
8. Muškarci imaju teže fizičke poslove, te dok žene imaju menstruaciju muškarci im moraju služiti.
9. Držimo se skupa u slučaju opasnosti.

10. Signalizaciju držimo na jednom mjestu te je ne smijemo koristiti nepotrebno.

Bonus: Smislimo svoju himnu te je pjevamo svaku večer.

Bonus bonusa: pišemo dnevnik u pijesku.

III. grupa

- Zajednički dom
- Što je moje to je tvoje
- Pomaganje u nevolji
- Pravilno dijeljenje hrane
- Međusobno pomaganje
- Sloga i bratstvo
- Vjerska sloboda
- Svi se međusobno poštujemo
- Svatko ima zadatke (podjela rada)
- Zajedno tražimo pomoć (boca koja pluta)

IV. grupa – Zulu

1. Svi 'otočani' su ravnopravni.
2. Zabranjeno udaljavanje od plemena.
3. Svi za jednog, jedan za sve.
4. Ne ukradi.
5. Zabranjen krivolov.
6. Vođa plemena (1 tjedan).
7. Svi su punoljetni navršivši 15 godina.
8. Ne naudi slabijem od sebe.
9. Ravnopravna podjela hrane.
10. Kanibalizam dozvoljen samo u kriznim situacijama!

Deklaracija nezavisnosti (1776.)

U lipnju 1776., godinu dana od početka oružane borbe protiv Velike Britanije, posebni odbor, koji su činili Thomas Jefferson, Benjamin Franklin, John Adams, Robert Livingston i Roger Sherman, bio je zadužen da sastavi tekst Deklaracije nezavisnosti. Tekst je predstavljen Kongresu koji ga je odobrio 4. srpnja.

(...)“Kada u tijeku ljudskih događaja postane nužno za jedan narod da raskine političke veze koje su ga spajale s drugim i zauzme među silama ovogh svijeta zaseban i ravnopravan položaj, na koji mu daju pravo zakoni prirode i Boga – dužno poštovanje prema mišljenju ljudi zahtijeva od njega da objasni razloge koji su ga naveli na to odvajanje. Smatramo da su ove istine očite same po sebi: da su svi ljudi stvoreni jednaki; da ih je Stvoritelj obdario nekim neotuđivim pravima među kojima su život, sloboda i težnja k sreći; da su, radi osiguranja tih prava, među ljudima postavljene vlade, čija pravedna vlast proizlazi iz pristanka onih kojima vladaju; da kad god neki oblik vladavine ugrožava te ciljeve, pravo je naroda da ga promijeni ili ukloni i postavi novu vladu, koja će se temeljiti na onim načelima, i organizira svoju vlast u onom obliku koji mu se čini najpovoljnijim za ostvarenje njegove sigurnosti i sreće. Naravno, oprez nalaže da se stara vlada ne mijenja zbog slabih i nebitnih razloga.

(...) Ali kada dugi niz zloupotreba i otimačina, koje neizmijenjeno slijede isti cilj, pokazuje težnju za uspostavljanjem despotizma, njihovo je pravo i dužnost da zbace takvu vladu i da se pobrinu za nove čuvare svoje buduće sigurnosti.

(...) Povijest sadašnjega kralja Velike Britanije povijest je opetovanih nasilja i uzurpacija, čiji je zajednički cilj uspostavljanje apsolutne tiranije nad ovim državama.

(...) S druge strane nismo uskratili poštovanje našoj britanskoj braći (...) obavijestili smo ih o pokušajima njihova Parlamenta da nas podvrgne pod nasilnu jurisdikciju. Podsjetili smo ih na okolnosti pod kojima smo se iselili i pod kojima smo se nastanili u ovoj zemlji. Apelirali smo na njihov urođeni osjećaj za pravdu i na njihovu velikodušnost, preklinjali smo ih u ime zajedničkih predaka da prekinu s ovim uzurpacijama koje će neminovno prekinuti naše veze i naše odnose. I oni su se oglušili na glas pravde, na glas zajedničke krvi.

(...) Stoga mi, predstavnici Sjedinjenih Američkih Država, okupljeni na općem kongresu, Svevišnjem Sudu prepuštamo procjenu ispravnosti naših namjera, i u ime i po ovlasti dobrog naroda ovih kolonija, svečano objavljujemo i izjavljujemo: da ove ujedinjene kolonije jesu, i po svom pravu moraju biti, slobodne i nezavisne države; da su oslobođene svake podložnosti britanskoj kruni i da svaka politička veza između njih i države Velike Britanije jest i mora biti sasvim prekinuta; da kao slobodne i nezavisne države, imaju potpuno pravo voditi rat, zaključiti mir, sklapati savezništva, uspostavljati trgovačke veze i sastavljati sve druge akte na koje nezavisne države imaju pravo. Kao potporu ovoj deklaraciji, s čvrstom vjerom u zaštitu Božje providnosti, zalažemo naše živote, naš imetak i našu svetu čast.“

Deklaracija o pravima čovjeka i građanina (1789.)

Predstavnici francuskog naroda konstituirani u Narodnoj skupštini, smatrajući da su nepoznavanje, zaborav i prezir prema pravima čovjeka jedini uzrok javnih nevolja i pokvarenosti vlada, odlučili su izložiti, u svečanoj izjavi, prirodna, neotuđiva i sveta prava čovjeka kako bi ova izjava stalno pred očima svim pripadnicima društva, neprekidno podsjećala na njihova prava i dužnosti; kako bi time postupci zakonodavne i izvršne vlasti mogli svakog trenutka biti uspoređeni s ciljem svake političke institucije što bi im omogućilo to veće uvažavanje; kako bi time zahtjevi građana, utemeljeni ubuduće na jednostavnim i neoborivim načelima, vazda stremili ka očuvanju ustava i sveopće sreće. Shodno tome, Narodna skupština priznaje i proglašava u nazočnosti i pod zaštitom Vrhovnog Bića sljedeća prava čovjeka i građanina:

Čl. 1. Ljudi se rađaju i ostaju slobodni i jednakopravni. Društvene razlike mogu biti zasnovane samo na zajedničkoj koristi.

Čl. 2. Cilj svakog političkog udruživanja je očuvanje prirodnih i nezastarivih prava čovjeka. Ta prava su: sloboda, vlasništvo i otpor ugnjetavanju.

Čl. 3. Svaki suverenitet u bitnome počiva u narodu. Nijedno tijelo, nijedan pojedinac ne mogu obnašati vlast koja ne potječe iz naroda.

Čl. 4. Sloboda se sastoji u tome da svatko može činiti ono što nije na štetu drugima. Tako, izvršavanje prirodnih prava svakog čovjeka ima jedinu granicu u uživanju svih prava drugih pripadnika društva; te granice mogu biti utvrđene samo zakonom.

Čl. 5. Zakon smije braniti samo djelovanja škodljiva za društvo.

Čl. 6. Zakon je izraz opće volje. Svi građani imaju pravo osobno ili po svojim predstavnicima sudjelovati u njegovom stvaranju. On treba biti isti za sve, bilo da štiti ili da kažnjava. Budući da su svi građani pred zakonom jednaki, svi imaju jednaka prava na sve počasti, mjesta i javne službe, prema svojim sposobnostima, i bez drugih razlika osim onih što proizlaze iz njihovih vrlina i njihove nadarenosti.

Čl. 7. Nitko ne može biti optužen, uhićen ili pritvoren osim u slučajevima koje određuje zakon i na zakonom predviđen način. Oni koji potiču, požuruju, izvršavaju ili čine da drugi izvršavaju samovoljne odluke, trebaju biti kažnjeni; ali svaki građanin pozvan ili predan sudu na osnovi zakona treba se tome pokoriti, a pružanje otpora tome je kažnjivo.

Čl. 8. Zakon smije ustanoviti samo kazne točne i očito potrebne i nitko ne može biti kažnjen osim po zakonu ustanovljenom i objavljenom prije počinjenog prijestupa i legalno primijenjenom.

Čl. 9. Svaki čovjek smatra se nedužnim sve dok nije proglašen krivim. Ako je pritvor nužan, zakon mora jamčiti zaštitu njegove osobe.

Čl. 10. Nitko ne može biti pozvan na odgovornost zbog mišljenja, pa i religioznoga, ukoliko njegovo iskazivanje ne ometa javni red utvrđen zakonom.

Čl. 11. Slobodno priopćavanje misli i mišljenja je jedno od najdragocjenijih prava čovjeka; svaki građanin može govoriti, pisati i tiskati slobodno osim ako te slobode ne zloupotrebljava u slučajevima utvrđenim zakonom.

Čl. 12. Jamstvo prava čovjeka i građanina zahtijeva javnu silu: ta sila je dakle stvorena za boljitak svih, a ne za posebnu korist onih kojima je povjerena.

Čl. 13. Za održavanje javne sile i trošak uprave potreban je javni opći porez; on treba biti jednako raspoređen na sve građane, vodeći računa o njihovim mogućnostima.

Čl. 14. Svi građani imaju pravo ustanoviti, sami ili preko svojih predstavnika, nužnost javnog doprinosa, slobodno nadzirati njegovu primjenu, te odrediti njegovu količinu, stopu, utjerivanje i trajanje.

Čl. 15. Društvo ima pravo od svakog javnog službenika tražiti izvješće o njegovu poslovanju.

Čl. 16. Nijedno društvo u kojem obveza prava i dioba vlasti nije određena, nije ustavno.

Čl. 17. Vlasništvo je nepovredivo i sveto pravo i nitko ga ne može biti lišen osim u slučaju zakonom predviđene i očite javne nužde, uz uvjet pravedne i predviđene odštete.

USTAV REPUBLIKE HRVATSKE (1990.)

I. IZVORIŠNE OSNOVE

Izražavajući tisućljetnu nacionalnu samobitnost i državnu opstojnost hrvatskoga naroda, potvrđenu slijedom ukupnoga povijesnoga zbivanja u različitim državnim oblicima te održanjem i razvitkom državotvorne misli o povijesnom pravu hrvatskoga naroda na punu državnu suverenost, što se očitovalo:

- u stvaranju hrvatskih kneževina u VII. stoljeću;*
- u srednjovjekovnoj samostalnoj državi Hrvatskoj utemeljenoj u IX. stoljeću;*
- u Kraljevstvu Hrvata uspostavljenome u X. stoljeću;*
- u održanju hrvatskoga državnog subjektiviteta u hrvatsko-ugarskoj personalnoj uniji;*
- u samostalnoj i suverenoj odluci Hrvatskoga sabora godine 1527. o izboru kralja iz Habsburške dinastije;*
- u samostalnoj i suverenoj odluci Hrvatskoga sabora o pragmatičnoj sankciji iz godine 1712.;*
- u zaključcima Hrvatskoga sabora godine 1848. o obnovi cjelovitosti Trojedne Kraljevine Hrvatske pod banskom vlašću, na temelju povijesnoga, državnoga i prirodnoga prava hrvatskog naroda;*
- u Hrvatsko-ugarskoj nagodbi 1868. godine o uređenju odnosa između Kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije i Kraljevine Ugarske na temelju pravnih tradicija obiju država i Pragmatičke sankcije iz godine 1712.;*
- u odluci Hrvatskoga sabora 29. listopada godine 1918. o raskidanju državnopravnih odnosa Hrvatske s Austro-Ugarskom te o istodobnu pristupanju samostalne Hrvatske, s pozivom na povijesno i prirodno nacionalno pravo, Državi Slovenaca, Hrvata i Srba, proglašenoj na dotadašnjem teritoriju Habsburške Monarhije;*
- u činjenici da odluku Narodnoga vijeća Države SHS o ujedinjenju sa Srbijom i Crnom Gorom u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca (1. prosinca 1918. godine), poslije (3. listopada 1929. godine) proglašenoj Kraljevini Jugoslavijom, Hrvatski sabor nikada nije sankcionirao;*
- u osnutku Banovine Hrvatske godine 1939. kojom je obnovljena hrvatska državna samobitnost u Kraljevini Jugoslaviji;*
- u uspostavi temelja državne suverenosti u razdoblju drugoga svjetskog rata, izraženoj nasuprot proglašenju Nezavisne Države Hrvatske (1941.) u odlukama Zemaljskoga antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske (1943.), a potom u Ustavu Narodne Republike Hrvatske (1947.) i poslije u ustavima Socijalističke Republike Hrvatske (1963.-1990.), na povijesnoj prekretnici odbacivanja komunističkog sustava i promjena međunarodnog poretka u Europi, hrvatski je narod na prvim demokratskim izborima (godine 1990.), slobodno izrađenom voljom potvrdio svoju tisućgodišnju državnu samobitnost. Novim Ustavom Republike Hrvatske (1990.) i pobjedom u Domovinskom ratu (1991.-1995.) hrvatski je narod iskazao svoju odlučnost i spremnost za uspostavu i očuvanje Republike Hrvatske kao samostalne i nezavisne, suverene i demokratske države.*

Polazeći od iznesenih povijesnih činjenica, te općeprihvaćenih načela u suvremenu svijetu i neotuđivosti i nedjeljivosti, neprenosivosti i nepotrošivosti prava na samoodređenje i državnu suverenost hrvatskog naroda, uključujući i neokrnjeno pravo na odcjepljenje i udruživanje, kao osnovnih preduvjeta za mir i stabilnost međunarodnog poretka, Republika Hrvatska ustanovljuje se kao nacionalna država hrvatskog naroda i država pripadnika autohtonih nacionalnih manjina: Srba, Čeha, Slovaka, Talijana, Mađara, Židova, Nijemaca, Austrijanaca, Ukrajinaca, Rusina i drugih, koji su njezini državljani, kojima se jamči ravnopravnost s građanima hrvatske narodnosti i ostvarivanje nacionalnih prava u skladu s demokratskim normama OUN i zemalja slobodnoga svijeta.

Poštujući, na slobodnim izborima odlučno izraženu volju hrvatskoga naroda i svih građana, Republika Hrvatska oblikuje se i razvija kao suverena i demokratska država u kojoj se jamče i osiguravaju ravnopravnost, slobode i prava čovjeka i državljanina, te promiče njihov gospodarski i kulturni napredak i socijalno blagostanje.

II. TEMELJNE ODREDBE

(...)

III. ZAŠTITA LJUDSKIH PRAVA I TEMELJNIH SLOBODA

1. Zajedničke odredbe

Članak 14.

Svatko u Republici Hrvatskoj ima prava i slobode, neovisno o njegovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama.

Svi su pred zakonom jednaki.

Članak 15.

U Republici Hrvatskoj jamči se ravnopravnost pripadnicima svih nacionalnih manjina.

Ravnopravnost i zaštita prava nacionalnih manjina uređuje se ustavnim zakonom koji se donosi po postupku za donošenje organskih zakona.

Zakonom se može, pored općega biračkog prava, pripadnicima nacionalnih manjina osigurati posebno pravo da biraju svoje zastupnike u Hrvatski sabor.

Pripadnicima svih nacionalnih manjina jamči se sloboda izražavanja nacionalne pripadnosti, slobodno služenje svojim jezikom i pismom i kulturna autonomija.

Članak 16.

Slobode i prava mogu se ograničiti samo zakonom da bi se zaštitila sloboda i prava drugih ljudi te pravni poredak, javni moral i zdravlje.

Svako ograničenje slobode ili prava mora biti razmjerno naravi potrebe za ograničenjem u svakom pojedinom slučaju.

Članak 17.

U doba ratnog stanja ili neposredne ugroženosti neovisnosti i jedinstvenosti države, te velikih prirodnih nepogoda pojedine slobode i prava zajamčena Ustavom mogu se ograničiti. O tome odlučuje Hrvatski sabor dvotrećinskom većinom svih zastupnika, a ako se Hrvatski sabor ne može sastati, na prijedlog Vlade i uz supotpis predsjednika Vlade, Predsjednik Republike.

Opseg ograničenja mora biti primjeren naravi pogibelji, a za posljedicu ne može imati nejednakost osoba s obzirom na rasu, boju kože, spol, jezik, vjeru, nacionalno ili socijalno podrijetlo.

Niti u slučaju neposredne opasnosti za opstanak države ne može se ograničiti primjena odredbi Ustava o pravu na život, zabrani mučenja, surovog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, o pravnoj određenosti kažnjivih djela i kazni, te o slobodi misli, savjesti i vjeroispovijedi.

Članak 18.

Jamči se pravo na žalbu protiv pojedinačnih pravnih akata donesenih u postupku prvog stupnja pred sudom ili drugim ovlaštenim tijelom.

Pravo na žalbu može biti iznimno isključeno u slučajevima određenima zakonom ako je osigurana druga pravna zaštita.

Članak 19.

Pojedinačni akti državne uprave i tijela koja imaju javne ovlasti moraju biti utemeljeni na zakonu.

Zajamčuje se sudska kontrola zakonitosti pojedinačnih akata upravnih vlasti i tijela koja imaju javne ovlasti.

Članak 20.

Tko se ogriješi o odredbe Ustava o ljudskim pravima i temeljnim slobodama, osobno je odgovoran i ne može se opravdati višim nalogom.

2. Osobne i političke slobode i prava

Članak 21.

Svako ljudsko biće ima pravo na život.

U Republici Hrvatskoj nema smrtne kazne.

Članak 22.

Čovjekova je sloboda i osobnost nepovrediva.

Nikomu se ne smije oduzeti ili ograničiti sloboda, osim kada je to određeno zakonom, o čemu odlučuje sud.

Članak 23.

Nitko ne smije biti podvrgnut bilo kakvu obliku zlostavljanja ili, bez svoje privole, liječničkim ili znanstvenim pokusima.

Zabranjen je prisilni i obvezatni rad.

Članak 24.

Nitko ne može biti uhićen ili pritvoren bez pisanoga, sudbenog i na zakonu utemeljenog naloga. Takav nalog mora biti pročitao i uručen uhićeniku prilikom oduzimanja slobode.

Bez sudbenoga naloga redarstvo može uz obvezu da je odmah preda sudu uhititi osobu protiv koje postoji osnovana sumnja da je počinila teško kazneno djelo određeno zakonom. Uhićena osoba mora odmah na način njoj razumljiv biti obaviještena o razlozima uhićenja, te o svojim pravima utvrđenima zakonom.

Svaka se osoba koja je uhićena ili pritvorena ima pravo žaliti sudu, koji će bez odgode odlučiti o zakonitosti lišenja slobode.

Članak 25.

Sa svakim se uhićenikom i osuđenikom mora postupati čovječno i poštivati njegovo dostojanstvo.

Tko je god pritvoren i optužen zbog kaznenog djela, ima pravo u najkraćem roku, određenom zakonom, biti izveden pred sud i u zakonskom roku oslobođen ili osuđen.

Pritvorenik se, uz zakonsko jamstvo, može pustiti da se brani sa slobode.

Svatko tko je bio nezakonito lišen slobode ili osuđen ima, u skladu sa zakonom, pravo na odštetu i javnu ispriku.

Članak 26.

Svi su državljani Republike Hrvatske i stranci jednaki pred sudovima i drugim državnim i inim tijelima koja imaju javne ovlasti.

Članak 27.

Odvjetništvo kao samostalna i neovisna služba osigurava svakome pravnu pomoć, u skladu sa zakonom.

Izradila: Margareta Gašljević, dipl.uč.r.n. i povijesti

Članak 28.

Svatko je nedužan i nitko ga ne može smatrati krivim za kazneno djelo dok mu se pravomoćnom sudskom presudom ne utvrdi krivnja.

Članak 29.

Svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično i u razumnom roku odluči o njegovim pravima i obvezama, ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela.

U slučaju sumnje ili optužbe zbog kažnjivog djela osumnjičeni, okrivljenik ili optuženik ima pravo:

- da u najkraćem roku bude obaviješten potanko i na jeziku koji razumije o naravi i razlozima optužbe koja se diže protiv njega i o dokazima koji ga terete,
- da ima odgovarajuće vrijeme i mogućnost za pripremu obrane,
- na branitelja i nesmetano uspostavljanje veze s braniteljem, i s tim pravom mora biti upoznat,
- da se brani sam ili uz branitelja po vlastitom izboru, a ako nema dovoljno sredstava da plati branitelja, ima pravo na besplatnog branitelja pod uvjetom propisanim zakonom,
- da mu se sudi u njegovoj nazočnosti, ukoliko je dostupan sudu,
- da ispituje ili dađe ispitati svjedoke optužbe i da zahtijeva da se osigura nazočnost i ispitivanje svjedoka obrane pod istim uvjetima kao i svjedoka optužbe,
- na besplatnu pomoć tumača ako ne razumije ili ne govori jezik koji se upotrebljava na sudu.

Osumnjičeni, okrivljenik i optuženik ne smije se siliti da prizna krivnju.

Dokazi pribavljeni na nezakonit način ne mogu se uporabiti u sudskom postupku.

Kazneni postupak može se pokrenuti samo pred sudom na zahtjev ovlaštenog tužitelja.

Članak 30.

Kaznena osuda za teška i osobito nečasna kaznena djela može, u skladu sa zakonom, imati za posljedicu gubitak stečenih ili zabranu stjecanja na određeno vrijeme nekih prava na obavljanje određenih poslova, ako to zahtijeva zaštita pravnog poretka.

Članak 31.

Nitko ne može biti kažnjen za djelo koje prije nego je počinjeno nije bilo utvrđeno zakonom ili međunarodnim pravom kao kazneno djelo, niti mu se može izreći kazna koja nije bila određena zakonom. Ako zakon nakon počinjenog djela odredi blažu kaznu, odredit će se takva kazna.

Nikome se ne može ponovno suditi niti ga se može kazniti u kaznenom postupku za kazneno djelo za koje je već pravomoćno oslobođen ili osuđen u skladu sa zakonom.

Samo se zakonom, u skladu s Ustavom i međunarodnim ugovorom, mogu propisati slučajevi i razlozi za obnovu postupka iz stavka 2. ovoga članka.

Članak 32.

Svatko tko se zakonito nalazi na teritoriju Republike Hrvatske ima pravo slobodno se kretati i birati boravište.

Svaki državljanin Republike Hrvatske ima pravo u bilo koje doba napustiti teritorij države i naseliti se trajno ili privremeno u inozemstvu i bilo kada se vratiti u domovinu.

Pravo kretanja na teritoriju Republike Hrvatske, pravo ulaska u nju i izlaska iz nje može se iznimno ograničiti zakonom, ako je to nužno radi zaštite pravnog poretka, ili zdravlja, prava i sloboda drugih.

Članak 33.

Strani državljanin i osobe bez državljanstva mogu dobiti utočište u Republici Hrvatskoj, osim ako su progonjeni za nepolitičke zločine i djelatnosti oprečne temeljnim načelima međunarodnog prava.

Stranac koji se zakonito nalazi na teritoriju Republike Hrvatske ne može biti protjeran ni izručen drugoj državi, osim kad se mora izvršiti odluka donesena u skladu s međunarodnim ugovorom i zakonom.

Članak 34.

Dom je nepovrediv.

Samo sud može obrazloženim pisanim nalogom utemeljenim na zakonu odrediti da se dom ili drugi prostor pretraži.

Pravo je stanara da on ili njegov zastupnik i obvezatno dva svjedoka budu nazočni pri pretrazi doma ili drugoga prostora.

U skladu s uvjetima što ih predviđa zakon, redarstvene vlasti mogu i bez sudskog naloga ili privole držatelja stana ući u dom ili prostorije te izvršiti pretragu bez nazočnosti svjedoka, ako je to neophodno radi izvršenja naloga o uhićenju ili radi hvatanja počinitelja kaznenog djela odnosno otklanjanja ozbiljne opasnosti po život i zdravlje ljudi ili imovinu većeg opsega.

Pretraga radi pronalazanja ili osiguranja dokaza za koje postoji osnovana vjerojatnost da se nalaze u domu počinitelja kaznenog djela, može se poduzeti samo u nazočnosti svjedoka.

Članak 35.

Svakom se jamči štovanje i pravna zaštita njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti.

Članak 36.

Sloboda i tajnost dopisivanja i svih drugih oblika općenja zajamčena je i nepovrediva.

Samo se zakonom mogu propisati ograničenja nužna za zaštitu sigurnosti države ili provedbu kaznenog postupka.

Članak 37.

Svakom se jamči sigurnost i tajnost osobnih podataka. Bez privole ispitanika, osobni se podaci mogu prikupljati, obrađivati i koristiti samo uz uvjete određene zakonom.

Zakonom se uređuje zaštita podataka te nadzor nad djelovanjem informatičkih sustava u državi.

Zabranjena je uporaba osobnih podataka suprotna utvrđenoj svrsi njihovoga prikupljanja.

Članak 38.

Jamči se sloboda mišljenja i izražavanja misli.

Sloboda izražavanja misli obuhvaća osobito slobodu tiska i drugih sredstava priopćavanja, slobodu govora i javnog nastupa i slobodno osnivanje svih ustanova javnog priopćavanja.

Zabranjuje se cenzura. Novinari imaju pravo na slobodu izvještavanja i pristupa informaciji.

Jamči se pravo na ispravak svakomu komu je javnom viješću povrijeđeno Ustavom i zakonom utvrđeno pravo.

Članak 39.

Zabranjeno je i kažnjivo svako pozivanje ili poticanje na rat ili uporabu nasilja, na nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju ili bilo koji oblik nesnošljivosti.

Članak 40.

Jamči se sloboda savjesti i vjeroispovijedi i slobodno javno očitovanje vjere ili drugog uvjerenja.

Članak 41.

Sve vjerske zajednice jednake su pred zakonom i odvojene od države.

Vjerske zajednice slobodne su, u skladu sa zakonom, javno obavljati vjerske obrede, osnivati škole, učilišta, druge zavode, socijalne i dobrotvorne ustanove te upravljati njima, a u svojoj djelatnosti uživaju zaštitu i pomoć države.

Članak 42.

Svakom se priznaje pravo na javno okupljanje i mirni prosvjed u skladu sa zakonom.

Članak 43.

Svakom se jamči pravo na slobodno udruživanje radi zaštite njihovih probitaka ili zauzimanja za socijalna, gospodarska, politička, nacionalna, kulturna ili druga uvjerenja i ciljeve. Radi toga svatko može slobodno osnivati sindikate i druge udruge, uključivati se u njih ili iz njih istupati u skladu sa zakonom.

Pravo slobodnog udruživanja ograničeno je zabranom nasilnog ugrožavanja demokratskoga ustavnog poretka, te neovisnosti, jedinstvenosti i teritorijalne cjelovitosti Republike Hrvatske.

Članak 44.

Svaki državljanin Republike Hrvatske ima pravo, pod jednakim uvjetima, sudjelovati u obavljanju javnih poslova i biti primljen u javne službe.

Članak 45.

Hrvatski državljani imaju opće i jednako biračko pravo s navršениh 18 godina u skladu sa zakonom. Biračko se pravo ostvaruje na neposrednim izborima tajnim glasovanjem.

U izborima za Hrvatski sabor i Predsjednika Republike ostvarivanje biračkog prava Republika Hrvatska osigurava i svojim državljanima koji se u doba izbora zateknu izvan njezinih granica tako da mogu glasovati i u državama u kojima se nalaze ili na koji drugi način određen zakonom.

Članak 46.

Svatko ima pravo slati predstavke i pritužbe, davati prijedloge državnim i drugim javnim tijelima i dobiti na njih odgovor.

Članak 47.

Vojna obveza i obrana Republike Hrvatske dužnost je svih za to sposobnih državljana.

Dopušten je prigovor savjesti onima koji poradi svojih vjerskih ili moralnih nazora nisu pripravnici sudjelovati u obavljanju vojničkih dužnosti u oružanim snagama. Te su osobe obvezane ispunjavati druge dužnosti određene zakonom.

3. Gospodarska, socijalna i kulturna prava**Članak 48.**

Jamči se pravo vlasništva.

Vlasništvo obvezuje. Nositelji vlasničkog prava i njihovi korisnici dužni su pridonositi općem dobru.

Strana osoba može stjecati pravo vlasništva uz uvjete određene zakonom.

Jamči se pravo nasljeđivanja.

Izradila: Margareta Gašljević, dipl.uč.r.n. i povijesti

Članak 49.

Poduzetnička i tržišna sloboda temelj su gospodarskog ustroja Republike Hrvatske.

Država osigurava svim poduzetnicima jednak pravni položaj na tržištu. Zabranjena je zlouporaba monopolskog položaja određenog zakonom.

Država potiče gospodarski napredak i socijalno blagostanje građana i brine se za gospodarski razvitak svih svojih krajeva.

Prava stečena ulaganjem kapitala ne mogu se umanjiti zakonom niti drugim pravnim aktom.

Inozemnom ulagaču jamči se slobodno iznošenje dobiti i uloženog kapitala.

Članak 50.

Zakonom je moguće u interesu Republike Hrvatske ograničiti ili oduzeti vlasništvo, uz naknadu tržišne vrijednosti. Poduzetnička se sloboda i vlasnička prava mogu iznimno ograničiti zakonom radi zaštite interesa i sigurnosti Republike Hrvatske, prirode, ljudskog okoliša i zdravlja ljudi.

Članak 51.

Svatko je dužan sudjelovati u podmirenju javnih troškova, u skladu sa svojim gospodarskim mogućnostima.

Porezni se sustav temelji na načelima jednakosti i pravednosti.

Članak 52.

More, morska obala i otoci, vode, zračni prostor, rudno blago i druga prirodna bogatstva, ali i zemljište, šume, biljni i životinjski svijet, drugi dijelovi prirode, nekretnine i stvari od osobitog kulturnoga, povijesnoga, gospodarskog i ekološkog značenja, za koje je zakonom određeno da su od interesa za Republiku Hrvatsku, imaju njezinu osobitu zaštitu.

Zakonom se određuje način na koji dobra od interesa za Republiku Hrvatsku mogu upotrebljavati i iskorištavati ovlaštenici prava na njima i vlasnici, te naknada za ograničenja kojima su podvrgnuti.

Članak 53.

Hrvatska narodna banka je središnja banka Republike Hrvatske.

Položaj, prava i dužnosti Hrvatske narodne banke uređuju se zakonom.

Hrvatska narodna banka u svom je radu samostalna i odgovorna Hrvatskom saboru.

Članak 54.

Svatko ima pravo na rad i slobodu rada.

Svatko slobodno bira poziv i zaposlenje i svakomu je pod jednakim uvjetima dostupno svako radno mjesto i dužnost.

Članak 55.

Svaki zaposleni ima pravo na zaradu kojom može osigurati sebi i obitelji slobodan i dostojan život.

Najduže radno vrijeme određuje se zakonom.

Svaki zaposleni ima pravo na tjedni odmor i plaćeni godišnji odmor i ovih se prava ne može odreći.

Zaposleni mogu imati, u skladu sa zakonom, udjela pri odlučivanju u poduzeću.

Članak 56.

Pravo zaposlenih i članova njihovih obitelji na socijalnu sigurnost i socijalno osiguranje uređuje se zakonom i kolektivnim ugovorom.

Prava u svezi s porođajem, materinstvom i njegom djece uređuju se zakonom.

Članak 57.

Slabim, nemoćnima i drugim, zbog nezaposlenosti ili nesposobnosti za rad, nezbrinutim osobama država osigurava pravo na pomoć za podmirenje osnovnih životnih potreba.

Posebnu skrb država posvećuje zaštiti invalidnih osoba i njihovu uključivanju u društveni život.

Ne može se zabraniti primanje humanitarne pomoći iz inozemstva.

Članak 58.

Svakom se jamči pravo na zdravstvenu zaštitu u skladu sa zakonom.

Članak 59.

Radi zaštite svojih gospodarskih i socijalnih interesa, svi zaposleni imaju pravo osnivati sindikate i slobodno u njih stupati i iz njih istupati.

Sindikati mogu osnivati svoje saveze i udruživati se u međunarodne sindikalne organizacije.

U oružanim snagama i redarstvu zakonom se može ograničiti sindikalno organiziranje.

Poslodavci imaju pravo osnivati udruge i slobodno u njih stupati i iz njih istupati.

Članak 60.

Jamči se pravo na štrajk.

U oružanim snagama, redarstvu, državnoj upravi i javnim službama određenima zakonom može se ograničiti pravo na štrajk.

Članak 61.

Obitelj je pod osobitom zaštitom države.

Brak i pravni odnosi u braku, izvanbračnoj zajednici i obitelji uređuju se zakonom.

Članak 62.

Država štiti materinstvo, djecu i mladež te stvara socijalne, kulturne, odgojne, materijalne i druge uvjete kojima se promiče ostvarivanje prava na dostojan život.

Članak 63.

Roditelji su dužni odgajati, uzdržavati i školovati djecu te imaju pravo i slobodu da samostalno odlučuju o odgoju djece.

Roditelji su odgovorni osigurati pravo djetetu na potpun i skladan razvoj njegove osobnosti.

Tjelesno i duševno oštećeno i socijalno zapušteno dijete ima pravo na osobitu njegu, obrazovanje i skrb.

Djeca su dužna brinuti se za stare i nemoćne roditelje.

Država osobitu skrb posvećuje maloljetnicima bez roditelja i onima za koje se ne brinu roditelji.

Članak 64.

Dužnost je svih da štite djecu i nemoćne osobe.

Djeca ne mogu biti primljena na rad prije zakonom određene dobi niti smiju biti prisiljavana na rad koji štetno utječe na njihovo zdravlje ili ćudoređe, niti im se takav rad smije dopustiti.

Mladež, majke i invalidne osobe imaju pravo na osobitu zaštitu na radu.

Članak 65.

Osnovno je školovanje obvezatno i besplatno.

Svakomu je dostupno, pod jednakim uvjetima, srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje u skladu s njegovim sposobnostima.

Članak 66.

Uz uvjete propisane zakonom mogu se osnivati privatne škole i učilišta.

Članak 67.

Jamči se autonomija sveučilišta.

Sveučilište samostalno odlučuje o svom ustrojstvu i djelovanju, u skladu sa zakonom.

Članak 68.

Jamči se sloboda znanstvenoga, kulturnog i umjetničkog stvaralaštva.

Država potiče i pomaže razvitak znanosti, kulture i umjetnosti.

Država štiti znanstvena, kulturna i umjetnička dobra kao duhovne narodne vrednote.

Jamči se zaštita moralnih i materijalnih prava koja proistječu iz znanstvenoga, kulturnog, umjetničkog, intelektualnog i drugog stvaralaštva.

Država potiče i pomaže skrb o tjelesnoj kulturi i športu.

Članak 69.

Svatko ima pravo na zdrav život.

Država osigurava uvjete za zdrav okoliš.

Svatko je dužan, u sklopu svojih ovlasti i djelatnosti, osobitu skrb posvećivati zaštiti zdravlja ljudi, prirode i ljudskog okoliša.

IV. USTROJSTVO DRŽAVNE VLASTI**V. USTAVNI SUD REPUBLIKE HRVATSKE****VI. MJESNA, LOKALNA I PODRUČNA (REGIONALNA) SAMOUPRAVA****VII. MEĐUNARODNI ODNOSI****VIII. PROMJENA USTAVA****IX. ZAVRŠNE ODREDBE**

OPĆA DEKLARACIJA O LJUDSKIM PRAVIMA

Usvojena i proglašena od Opće skupštine

Rezolucijom 217 A (III)

10. prosinca 1948.

PREAMBULA

Budući da je priznanje urođenog dostojanstva te jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske obitelji temelj slobode, pravde i mira u svijetu, budući da je nepoštivanje i zanemarivanje ljudskih prava rezultiralo barbarskim postupcima koji vrijeđaju savjest čovječanstva i da je izgradnja svijeta u kojemu će ljudska bića uživati slobodu govora i uvjerenja te biti slobodna od straha i neimaštine, proglašena najvećom težnjom svih ljudi, budući da je bitno ljudska prava zaštititi vladavinom prava, kako čovjek ne bi morao pobjeći, kao krajnjem sredstvu, pobuni protiv tiranije i ugnjetavanja, budući da je bitno promicati razvoj prijateljskih odnosa među narodima, budući da su narodi Ujedinjenih naroda u Povelji ponovno potvrdili svoju vjeru u temeljna ljudska prava, u dostojanstvo i vrijednost ljudske osobe i jednaka prava muškaraca i žena te odlučili promicati društveni napredak i bolje uvjete života u većoj slobodi, budući da su se države članice obvezale da u suradnji s Ujedinjenim narodima osiguraju promicanje općeg poštovanja i primjene ljudskih prava i temeljnih sloboda, budući da je opće razumijevanje tih prava i sloboda od najvećeg značaja za puno ostvarenje te obveze, sada, stoga, Opća skupština proglašava ovu Opću deklaraciju o ljudskim pravima kao zajedničko mjerilo postignuća svih naroda i nacija, kako bi svaki pojedinac i svako tijelo u društvu, imajući ovu Deklaraciju stalno na umu, težili poučavanjem i obrazovanjem promicati poštovanje ovih ljudskih prava i sloboda te kako bi se postupnim domaćim i međunarodnim mjerama osiguralo njihovo opće i djelotvorno priznanje i primjena među narodima država članica i među narodima na područjima pod njihovom jurisdikcijom.

Članak 1.

Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Ona su obdarena razumom i sviješću te trebaju jedna prema drugima postupati u duhu bratstva.

Članak 2.

Svakome pripadaju sva prava i slobode utvrđene u ovoj Deklaraciji bez razlike bilo koje vrste, kao što je rasa, boja kože, spol, jezik, vjeroispovijed, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, imovina, rođenje ili drugi status.

Nadalje, ne smije se praviti nikakva razlika na osnovu političkog, pravnog ili međunarodnog statusa zemlje ili područja kojemu neka osoba pripada, bilo da je to područje neovisno, pod starateljstvom, nesamoupravno, ili mu je na neki drugi način ograničen suverenitet.

Članak 3.

Svatko ima pravo na život, slobodu i osobnu sigurnost.

Članak 4.

Nitko se ne smije držati u ropstvu ili ropstvu sličnom odnosu; ropstvo i trgovina robljem zabranjuju se u svim njihovim oblicima.

Članak 5.

Nitko se ne smije podvrgnuti mučenju ili okrutnom, nečovječnom ili ponižavajućem postupku ili kazni.

Članak 6.

Svatko ima pravo da ga se svugdje pred zakonom priznaje kao osobu.

Članak 7.

Svi su pred zakonom jednaki i svi imaju pravo na jednaku pravnu zaštitu, bez ikakve diskriminacije. Svi imaju pravo na jednaku zaštitu od bilo kakve diskriminacije kojom se krši ova Deklaracija, kao i od svakog poticanja na takvu diskriminaciju.

Članak 8.

Svatko ima pravo na djelotvorno pravno sredstvo pred nadležnim domaćim sudovima zbog djela kojima su povrijeđena njegova temeljna prava zajamčena ustavom ili zakonom.

Članak 9.

Nitko ne smije biti podvrgnut samovoljnom uhićenju, zatvaranju ili izgonu.

Članak 10.

Svatko je jednako ovlašten na pravično i javno saslušanje od strane neovisnog i nepristranog suda pri utvrđivanju njegovih prava i obveza i bilo koje kaznene optužbe protiv njega.

Članak 11.

1. Svatko optužen za kazneno djelo ima pravo da ga se smatra nevinim sve dok mu se ne dokaže krivnja u skladu sa zakonom u javnom postupku u kojem su mu pružena sva jamstva potrebna za obranu.

2. Nitko ne može biti proglašen krivim za bilo koje kazneno djelo počinjeno bilo kojim činom ili propustom koje, u času počinjenja, po unutrašnjem ili međunarodnom pravu nije bio predviđeno kao kazneno djelo. Isto tako se ne može odrediti teža kazna od one koja je bila primjenjiva u času kad je kazneno djelo počinjeno.

Članak 12.

Nitko ne smije biti podvrgnut samovoljnom miješanju u njegov privatni život, obitelj, dom ili dopisivanje, niti napadima na njegovu čast i ugled. Svatko ima pravo na zakonsku zaštitu protiv takvog miješanja ili napada.

Članak 13.

1. Svatko ima pravo na slobodu kretanja i boravka unutar granica svake države.
2. Svatko ima pravo napustiti svoju i bilo koju drugu zemlju i vratiti se u svoju zemlju.

Članak 14.

1. Svatko pred progonom ima pravo tražiti i dobiti utočište u drugim zemljama.
2. Na to se pravo ne može pozivati u slučaju progona koji su izravna posljedica nepolitičkih zločina ili djela protivnih ciljevima i načelima Ujedinjenih naroda.

Članak 15.

1. Svatko ima pravo na državljanstvo.
2. Nitko ne smije biti samovoljno lišen svoga državljanstva niti mu se smije uskratiti pravo na promjenu državljanstva.

Članak 16.

1. Punoljetni muškarci i žene imaju pravo stupiti u brak i osnovati obitelj bez ikakvih ograničenja glede rase, državljanstva ili vjeroispovijedi. Oni su ovlašteni na ista prava prilikom sklapanja braka, u braku i tijekom razvoda.
2. Brak se može sklopiti samo uz slobodan i potpun pristanak osoba koje namjeravaju stupiti u brak.
3. Obitelj je prirodna i temeljna društvena jedinica te je ovlaštena na zaštitu društva i države.

Članak 17.

1. Svatko ima pravo vlasništva samostalno ili u zajednici s drugima.
2. Nitko ne smije biti samovoljno lišen svojeg vlasništva.

Članak 18.

Svatko ima pravo na slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi; to pravo uključuje slobodu promjene vjeroispovijedi ili uvjerenja i slobodu da pojedinačno ili u zajednici s drugima, javno ili privatno, iskazuje svoju vjeroispovijed ili uvjerenje poučavanjem, bogoslužjem, praktičnim vršenjem i obredima.

Članak 19.

Svatko ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja; to pravo uključuje slobodu zadržavanja mišljenja bez uplitanja i slobodu traženja, primanja i širenja informacija i ideja putem bilo kojeg medija i bez obzira na granice.

Članak 20.

1. Svatko ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja.
2. Nitko se ne smije prisiljavati na pripadanje nekoj udruzi.

Članak 21.

1. Svatko ima pravo sudjelovati u upravljanju svojom zemljom neposredno ili preko slobodno izabраниh predstavnika.
2. Svatko ima pravo na jednak pristup javnim službama u svojoj zemlji.
3. Volja naroda je temelj državne vlasti; ta se volja mora izražavati na redovnim i poštenim izborima, koji se provode uz opće i jednako pravo glasa, tajnim glasovanjem ili nekim drugim jednako slobodnim glasačkim postupkom.

Članak 22.

Svatko kao član društva ima pravo na socijalnu sigurnost i ovlašten je na ostvarenje ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava neophodnih za njegovo dostojanstvo i slobodan razvoj njegove osobnosti putem državnih napora i međunarodne suradnje te u skladu s organizacijom i mogućnostima svake pojedine države.

Članak 23.

1. Svatko ima pravo na rad, slobodan izbor zaposlenja, pravedne i primjerene uvjete rada i na zaštitu od nezaposlenosti.
2. Svatko bez ikakve diskriminacije ima pravo na jednaku naknadu za jednak rad.
3. Svatko tko radi ima pravo na pravednu i primjerenu naknadu koja njemu i njegovoj obitelji osigurava život dostojan čovjeka i koja se prema potrebi dopunjuje drugim sredstvima socijalne zaštite.
4. Svatko ima pravo osnivati i pristupati sindikatima kako bi zaštitio svoje interese.

Članak 24.

Svatko ima pravo na odmor i slobodno vrijeme, uključujući razumno ograničenje radnih sati i periodični plaćeni dopust.

Članak 25.

1. Svatko ima pravo na životni standard koji odgovara zdravlju i dobrobiti njega samoga i njegove obitelji, uključujući prehranu, odjeću, stanovanje, liječničku njegu i potrebne socijalne usluge, kao i pravo na sigurnost u slučaju nezaposlenosti, bolesti, nesposobnosti, udovištva, starosti ili nekog drugog nedostatka sredstava za život u uvjetima koji su izvan njegove kontrole.
2. Materinstvu i djetinjstvu pripada posebna skrb i pomoć. Sva djeca, bila ona rođena u ili izvan braka trebaju uživati istu socijalnu zaštitu.

Članak 26.

1. Svatko ima pravo na obrazovanje. Obrazovanje mora biti besplatno, barem na osnovnom i temeljnim stupnjevima. Osnovno obrazovanje mora biti obvezno. Tehničko i stručno obrazovanje mora biti opće dostupno, a visoko obrazovanje mora biti jednako dostupno svima na osnovi uspjeha.
2. Obrazovanje treba biti usmjereno punom razvoju ljudske osobnosti i jačanju poštovanja ljudskih prava i temeljnih sloboda. Ono mora promicati razumijevanje, toleranciju i prijateljstvo među svim narodima, rasnim ili vjerskim grupama te podupirati djelovanje Ujedinjenih naroda na održavanju mira.
3. Roditelji imaju pravo prvenstva u izboru vrste obrazovanja za svoju djecu.

Članak 27.

1. Svatko ima pravo slobodno sudjelovati u kulturnom životu zajednice, uživati u umjetnosti i sudjelovati u znanstvenom razvoju i njegovim koristima.
2. Svatko ima pravo na zaštitu moralnih i materijalnih interesa koja proizlaze iz bilo kojeg znanstvenog, književnog ili umjetničkog djela kojemu je autor.

Članak 28.

Svatko ima pravo na društveni i međunarodni poredak u kojemu se prava i slobode utvrđene ovom Deklaracijom mogu potpuno ostvariti.

Članak 29.

1. Svatko ima obveze prema zajednici u kojoj je moguć slobodan i cjelovit razvoj njegove osobnosti.
2. U korištenju svojih prava i sloboda svatko može biti podvrgnut samo onim ograničenjima koja su utvrđena zakonom, isključivo radi osiguranja potrebnog priznanja i poštovanja prava i sloboda drugih te radi ispunjenja pravednih zahtjeva morala, javnog reda i općeg blagostanja u demokratskom društvu.
3. Ta se prava i slobode ni u kojem slučaju ne smiju koristiti protivno ciljevima i načelima Ujedinjenih naroda.

Članak 30.

Ništa se u ovoj Deklaraciji ne može tumačiti tako da podrazumijeva pravo bilo koje države, grupe ili osobe da poduzmu bilo koju aktivnost ili izvrše bilo koji čin usmjeren na uništenje ovdje utvrđenog bilo kojeg prava i sloboda.

Ljudska prava koja čine sadržaj Opće deklaracije o ljudskim pravima i drugih dokumenata, pojavila su se u različito vrijeme i u različitim društveno-političkim i gospodarskim okolnostima. Zato govorimo o razvoju ljudskih prava koja možemo podijeliti u generacije:

Prva generacija ljudskih prava (prava na slobodu)

Prva generacija ljudskih prava obuhvaća niz građanskih i političkih prava utvrđenih krajem 18. stoljeća u sklopu Američke i Francuske revolucije. Njima se uređuje odnos između pojedinca i vlasti u širokom području sigurnosti pojedinca, od prava na život do prava na glasovanje i sudjelovanje u upravljanju zemljom. Temeljna svrha im je zaštita građana protiv samovoljnih postupaka države. S obzirom na to da su sva ta prava više ili manje uređena ustavom i zakonima kojima se državi zabranjuje određeno djelovanje na štetu pojedinca, nazivamo ih još i zakonskim i negativnim pravima.

- Pravo na život
- Pravo na ljudsko dostojanstvo, osobne slobode
- Pravo na privatnost
- Pravo na jednakost pred zakonom
- Pravo na sudsku zaštitu prava i sloboda
- Pravo na slobodu kretanja
- Pravo misli, savjesti i vjeroispovijedi
- Pravo sklapanja braka i osnivanja obitelji
- Nepovredivost doma
- Nepovredivost i tajnost pisama
- Sloboda mišljenja i izražavanja
- Sloboda okupljanja i udruživanja
- Izborno pravo
- Pravo na sudjelovanje u upravi i pristup javnim službama

Druga generacija ljudskih prava (prava na jednakost)

Druga generacija obuhvaća skup gospodarskih, socijalnih i kulturnih prava koja su utvrđena početkom 20. stoljeća u ruskoj Oktobarskoj revoluciji, u sklopu ideje o državi jednakosti koja ima obvezu skrbiti za svoje građane. Riječ je o tzv. pragmatičnim pravima kod kojih se očekuje progresivno priznanje i zaštita od strane države, ovisno o njenom gospodarskom, socijalnom i političkom razvoju.

- Pravo na socijalnu sigurnost
- Pravo na rad i druge slobode povezane s radom, uključujući udruživanje u sindikate
- Pravo na odmor i slobodno vrijeme
- Pravo na primjeren životni standard
- Pravo majke i djeteta na posebnu društvenu zaštitu i skrb
- Pravo na odgoj i obrazovanje koje pridonosi punom razvoju ljudske osobe, uključujući pravo roditelja na izbor obrazovanja svoje djece
- Pravo na sudjelovanje u kulturnom životu i korištenje kulturnih dobara
- Pravo na zaštitu i korist od svojih autorskih djela

Treća generacija (prava na solidarnost i suradnju)

Treća generacija prava pojavila se nakon Drugog svjetskog rata kao odgovor na globalnu krizu koja je nastupila zbog, s jedne strane, utrke u naoružanju između tadašnjih velesila i ideoloških protivnika (Sjedinjene Države i Sovjetski Savez) i, s druge strane, krize okoliša. Počinju se posebno uređivati tek u novije vrijeme, ali uglavnom samo na razini moralno, a ne pravno obvezujućih lista prava treće generacije nije u potpunosti usuglašena, no većina autora ovdje ubraja sljedeća prava:

- Pravo na gospodarski i socijalni razvoj
- Pravo na političku, gospodarsku, društvenu i kulturnu samostalnost
- Pravo na zdravi okoliš
- Pravo na mir
- Pravo na humanitarnu pomoć
- Pravo na slobodan i jednak pristup kulturnoj baštini čovječanstva

Četvrta generacija ljudskih prava

Izraz "četvrta generacija ljudskih prava" (prava na dobru vladavinu) pojavio se zadnjih godina kod onih autora koji drže da je pitanje učinkovite i odgovorne vladavine potrebno posebno urediti na međunarodnoj razini kako bi se odgovorilo na opću krizu demokracije i izbjeglo zamka globalizacije. Drugi autori ta prava, uključujući pravo na demokratsku vlast i pravo na slobodu informiranja, stavljaju u treću generaciju prava. Čini se da su na to pitanje osobito osjetljivi predstavnici zemalja trećeg svijeta, kao i predstavnici civilnog društva.